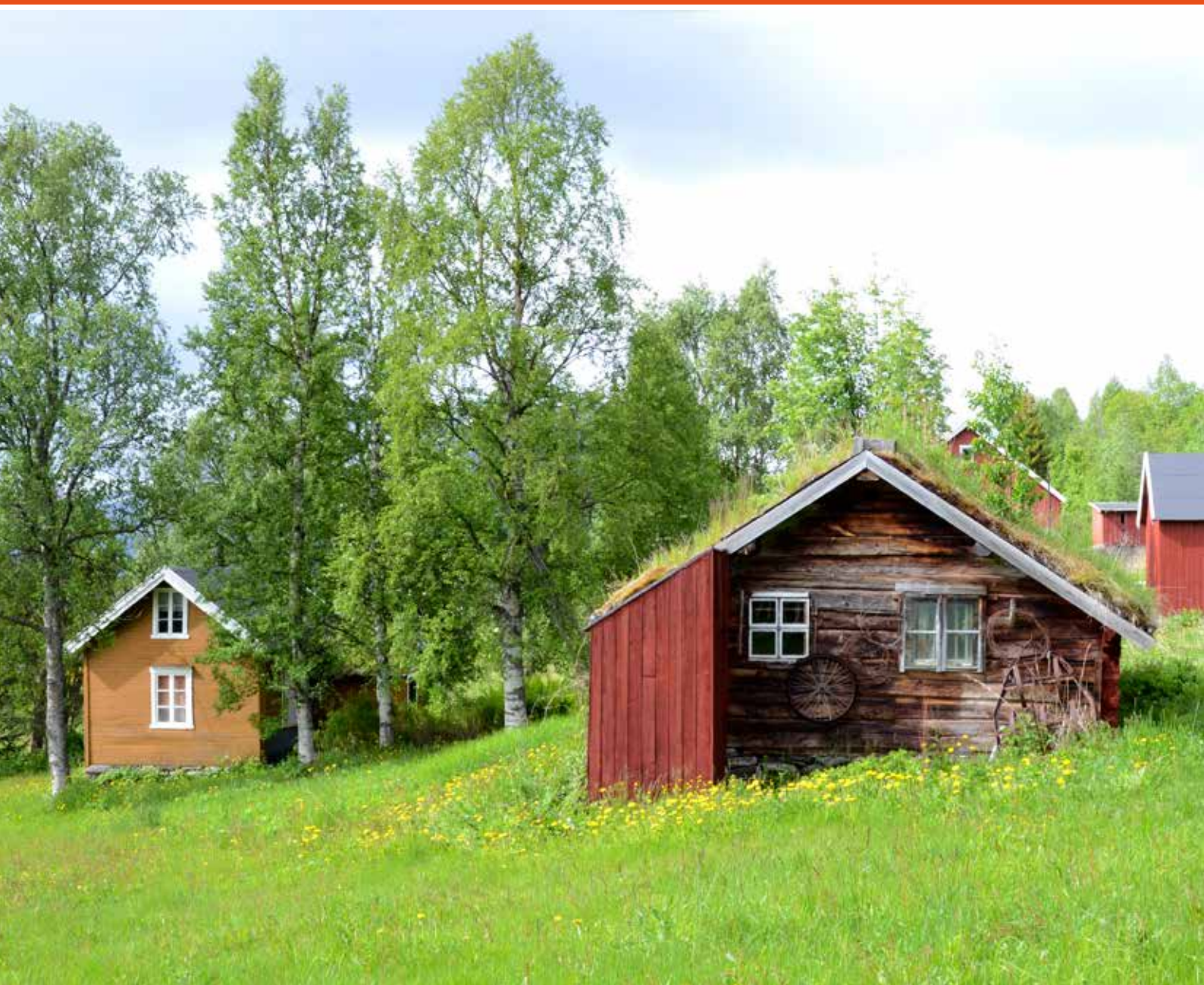

Bievnesh jįtsistie vaarjelamme saemien gąetiej bijre

Dihthe vâajnoes saemien kultuvreaerpie

Daate biëvnese lea ussjedamme aajhteridie jïh utniejidie jïjtsistie vaarjelamme saemien gâetijste. Biëvnese doh jeenjemes âtnasovveme diejvesh, laakh jïh mieriedimmieh buerkeste reeremen bijre jïjtsistie vaarjelamme saemien gâetijste.

Bâeries gâetieh leah akte gaaltije gusnie daajroe gâavnese, jïh histovrijh dej bijre lea vihkeles gorredidh bâetijen aajkan. Bâeries saemien gâetieh tjïrrh maektebe daajroem âadtjodh histovrijen bijre, dovne saemien siebriedahken bijre jïh fuelhkide jïh sliektide mah leah gâetide nuhtjeme. Aajhterh jïjtsistie vaarjelamme saemien gâetijste maectieh badth garmeres ârrodh dehtie kultuvrehistovrijistie maam gorredieh..

Dihthe bööremes vaarjelimmievuekie lea jâerhkedh gâetide nuhtjedh. Saemiedigkie sæjhta dan âvteste aajhteridie viehkietidh dejpeli jïh daaletje tjïjem iktedidh gâetine, guktie maahta gâetide nuhtjedh jïh seamma tjïjen dejtie vaarjelidh.

Jïjtsistie vaarjelamme:

Gaajhkh saemien kultuvremojhtesh, aaj gâetieh, jaepien 1917 raejeste jallh bâarasâbpoe leah jïjtsistie vaarjelamme kultuvremojhteselaaken mietie. Gâetieh daejnie vaarjelimmiestaatusinie aktem nasjonaale vaarjelimmieaarvoem utnieh. Vaarjelimmien aajkoe lea ihkuve vaarjelimmiem gâeteste gorredidh. Dan gaavhtan mijjeh gorredibie jïh nænnoestehtebe dam saemien kultuvreaerpiem jïh daajrojde saemien aerpieviekien jïh histovrijen bijre. Jïjtsistie vaarjelamme saemien gâetieh leah vihties daeverh mah saemien histovrijem soptsestieh.

KULTUVRE-MOJHTESELAAKE:

*Kultuvremojhteselaaken § 4
mietie, mubpie lihtse, saemien gâetieh 1917
raejeste jallh bâarasâbpoe jïjtsistie
vaarjelamme. Dej bijre akte gorredimmiedajve
vijhte meeterinie ryökneme gâetien
âlkoeraedteste, v. § 6.*

*Vuartersh kapih telem II
kultuvremojhteselaakesne gusnie
nænnoestimmieh jïjtsistie vaarjelamme
kultuvremojhtesi bijre.*

Mah gâetieh saemien?

Juktie sjæjsjalidh mejtie akte gâetie lea saemien die Saemiedigkie aktem læstoem kriëvenassigujmie dorjeme, mej vööst gâetiem varjesje.

Dah kriëvenassh leah:

- histovreles jïh kultuvrelle ektiedimmie
- kultuvremojhtesen funksjovne
- byjreseligke ektiedimmie
- bigkemevuekie
- voenges vuajnoeh

Dihthe vihkielommes kriëvenasse varjasjimmesne lea mennie ektiedimmesne gâetie lea, jïh mejtie gâetie lea ektiedamme saemien kultuvrese jïh histovrijasse. Bigkemevuekie jallh arkitektuvre ij leah dihthe vihkielommes juktie utnedh akte gâetie lea saemien.

Mijjeh tjïertestibie gâetien vihkelesvoetem voengesne, gâetiebyjrese mesnie dihthe akte bielie, gâetien histovrije, misse âtnasovveme, gusnie tjââdtje jïh gie aajhterinie orreme. Vihkeles aaj mejtie gâetie lea ektiedamme histovreles heannadimmide, jïh gusnie dihthe tjââdtje voenesne jallh kultuvreatnamisnie.

2012 raejeste Saemiedigkie lea barkeme jįtsistie vaarjelamme saemien gąetieh registreradidh. Illedahke daehtie barkoste bįjesuvvieh Askeladden sįjse, mij lea Rįjheantikvaaren daatabaase kultuvremojhtesidie. Datne goh gąetie-aajhtere maahat dov gąetieh ohtsedidh daesnie www.kulturminnesok.no.

Kultuvremojhteseaarvoeh

Kultuvremojhteseaarvoeh leah dah aarvoeh jįh kvaliteeth mah kultuvremojhtesinie sįjdtieh. Dah maaje golme kategorijine juakasuvvieh: daajroearvoe, dąąjreseaarvoe jįh ątnoearvoe.

Dįhte vihkielommes aarvoe saemien gąetine leah dah dan saemien histovrijen bįjre soptsestieh, gusnie saemieh orreme jįh mejnie giehtelamme dennie sjyöhtehke dajvesne. Jeatjah bielieh gąetiej bįjre leah aaj vihkeles, goh dej rąąlla jįh aarvoe identiteeteevtiedimmesne jįh ektievoetesne. Sąemies gąetieh maehtieh vuesiehtimmien gaavhtan kultuvrelle darjomh sjugniedidh gosse aerpievuekien bigkemevuekieh jįh vytnesjimmievuekieh gorrede.

Gąetien histovrije, mennie ektiedimmesne dįhte lea, gąetien aaltere jįh rįektesvoete aaj vihkeles aarvoeh. Gąetiej ątnoearvoe aaj vihkeles.

Jarkelimmieh maehtieh aaj histovrije ąrrodh

Gellie saemien gąetieh leah jeatjhtovveme jaepieh doekoe. Gąetien hammoe, konstruksjovne, materijaaleątnoe, bįjjeskieriegietedimmie, ątnoe jallh byjreseektiedimmie maahat jeatjahlaakan ąrrodh. Aaj byjreske jįh byjrese gąetien bįjre maehtieh jeatjahlaakan ąrrodh. Jalhts gąetie ij leah naemhtie guktie lij aalkoelisnie, jarkelimmieh maehtieh kultuvremojhteseaarvoem

Elvebakken gaertene Balsfjovlesne

Gąetie Gratangesne

utnedh. Jarkelimmieh soptsestieh orre daerpiesvoeti bįjre, mąlsoje tįjįh jįh tsiehkieh mejtie aajhterh leah tjoereme kröhkedh.

Akten gąetien kultuvremojhteseaarvoe vąaroemasse bįjesąvva gosse reereme edtja vuarjasjidh mejtie edtja luhpiedidh maam akt darjodh. Reereme vuarjesje mennie mieresne soejkesjamme rąajvarimmieh jįh jarkelimmieh sijhtieh gąetien kultuvremojhteseaarvoem biejstedh.

Gorredimmie

Gåetieh bööremeslaakan gorresuvvieh iemie átnoen tjírrh jìh gosse dejtie jaabnan vâáksje jìh gorrede. Áejvieprinsihpe gorredæmman lea dejtie gâetiebielide mah lin gâetesne aalkoelisnie, vaarjelidh dan gâhkese gâarede. Edtja bøøremes seam-malaakan gorredidh goh gosse gâetie bigkesovvi. Aajhtere maahta ahkedh gorredimmiem darjodh, goh taahtjoem

Gåetie Deatnusne. Bìhkedimmiem mietie Saemiedigkeste akte soejkesje dorjesovvi juktie gâetiem stuerididh. Rìjheantikvaare dispensasjovnem vedti jis soejkesjem jeakadi.

Gåetie Kåfjovlesne. Dispensasjovne vadtasovvi juktie nuerebe lissiegâetiem ryvestidh jìh orre lissiegâetiem tseegkedh. Dispensasjovne aaj jeatjah jarkelimmieh feerhmi rehpesne, rehpiestravkah, áejviebielkh, isolasjovne jìh bæjhpoe jìh aaj naan orre klaash.

dåvvodh seamma iebnine, klaash dåvvodh, seamma klaerine jìh faerpiesáarhtine máaladidh jìh vielie.

Ohtseme jarkelimmiej bijre

Kultuvremojhteselaaken mietie ij guhte tjoerh skaaram darjodh, irhkedh, jarkelidh jallh jeatjahlaakan aktem jìjtsistie vaarjelamme kultuvremojhtesem biejestedh. Goh aajhtere tjoerh dan ávteste tjirkedidh gorredimmie jìh jarkelimmieh eah nænnoestimmiej vööste dorjesovvh kultuvremojhteselaakesne jallh soejkesje- jìh bigkemelaakesne.

Jis sijnth jarkelimmieh darjodh jìjtsistie vaarjelamme saemien gâetine, tjoerh dispensasjovnen bijre ohtsedh kultuvremojhteselaakeste. Tjoerh dispensasjovnem áadtjodh ávtelen maahtah barkojne aelkedh.

Maahtah aaj diedtem utnedh jarkelimmiej jìh stuerebe bigkemeráajvarimmiej bijre syökedh jallh bieljelijidh dennie tjíeltine gusnie gâetie lea. Gihtj dan ávteste dovne Saemiedigkiem jìh tjíeltem ávtelen jarkelimmieh darjoeh.tjoerh jarkelimmieh vâåregelaakan jìh seahkarimine darjodh. Naemhtie datne dov gâetiem bööremeslaakan gorredh.

Jarkelimmiej bijre gâetine

- *Veedtjh raeriem jìh bìhkedimmiem Saemiedigkeste.*
- *Gíehtjh bieljelijimmie- jallh ohtsemediedtem Soejkesje- jìh bigkemelaaken mietie tjíeltine.*
- *Darjoeh dåvvomesojkesjem*
- *Seedth dåvvomesojkesjem jìh ohtsemem dispensasjovnen bijre Saemiedægkan.*
- *Vihthesth jarkelimmide mah dorjesuvvieh.*

Aelhie gorredimmieraerieh

Gåetien bijre tjuara låaptjode årrodh olles aelkieh råaknodh dan åvteste låapsoes. Daeverh eah byörh viedtjen vööste tjåadtjodh jallh gåetien nuelesne årrodh. Baajh biegekem viedtjide jñh guelpiebielkh gajhkedh.

Vaeltieh bäärhte stråmhpoeh jñh sermiem rehpeste jaabnan. Dellie rehpie guhkebem ryöhkoe, ij dan leevles sjidth, jñh lopme aelhkebelaakan rehpeste reehkie.

Ol' Andersen buvrie Hemnesesne. Dispensasjovne vadtasovvi buvriem sirtedh akten sjehtelesamnes sæjjan dåvvomen åvtelen. Akte krievenasse lij dah tjoeri buvriem vihtiestidh jñh dåvvodh antikvareles prinsihpi mietie.

Dov reakta bihkedimmiem åadtjodh

Aajhterh vaarjelamme gåetijste reaktam utnieh raerieh åadtjodh råajvarimmiej jñh gorredimmien bijre dejstie vaarjelamme gåetijste, aaj guktie edtja ohtsemh darjodh jñh aamhtesegjetedim-mievuekiej bijre.

Saemiedigkie sæjhta raeriem jñh bihkedimmiem vedtedh daan sjeikenisnie jñh vuarjasjidh mejtie råajvarimmie sæjhta dispensasjovnem krievodh.

Gaskesadth tjieeltine

Gaskesadth aaj tjieeltine gusnie gåetie lea, jis datne bigkemeråajvarimmieh soejkesjeminie aktene jñjtsistie vaarjelamme saemien gåetesne.

Jis stoerre jarkelimmieh gåetine, vuesiehtimmien gaavhtan lissiebigkeme, dellie maahtah dñedtem åtna bieljelijd- jallh ohtsedh soejkesje- jñh bigkemelaaken mietie. Nænnoestimmieh stuv-rehtimmiesoejkesjinie maetieh aaj jarkelimmieh tsevtshedh.

Bieljelijimmie- jallh bigkemeohtseme dispensasjovnehtseminie ektine, tjieeltese seedtesåvva. Dah ohtsemem vijriebasse Saemiedægkan seedtieh mij daam kultuvremojhteselaaken mietie gñetede.

Ståapoe Karasjohkesne

Dåvvome buvreste Deatnusne

Buvrie Aarbortesne

Ohtseme Saemiedægkan

Ohtseme jarkelimmiej bijre mah eah soejesje-
jih bigkemelaakeste feerhmesovvh, ryökteth
Saemiedægkan seedtesávva mij aktem vuarja-
sjimmiem dorje daaletje laaki jih mieriedimmiej
mietie. Daennie gïetedimmesne akte viêkesjimmi
dorjesávva dej daajbaaletje siebriedahkeligke
krïevenassi jih kultuvreaarvoen gaskem.

Akte nænnoestimmie dispensasjovnen bijre
maahta vuesiehtimmiem krïevenassh utnedh
guktie jih man jijnjem maam maahta jarkelidh.
Aajhtere maahta nænnoestimmiem laejhtedh.
Bïevnesh dispensasjovnefaamoen bijre gaavnh
Rijhkeantikvaaren nedtesæjrojne.

Buvrie Áarjel-Varangerisnie

Darjoeh dâvvomesoejkesjem

Edtja dâvvomem jallh jeatjah ráajvarimmieh
jïtsistie vaarjelamme gâetine soejesjidh jih akte
dâvvomesoejkesje sæjhta akte vihkeles dirrege
ârrodh. Dïhte edtja buerkiestidh mah ráajvarim-
mieh mah edtjeh dorjesovvedh jih man stoerre
maaksoeh sjædta.. Dej veajkoej gusnie sjyötehke
dispensasjovnem ohtsedh, soejesje maahta
vâaroeminie ârrodh ohtsemasse. Bïevnesh ham-
moedimmien bijre aktede dâvvomesoejkesjistie,
vuartesjh

www.sametinget.no/gâetievaarjelimmie

Aajhterh dïedtem utnieh gâetiej maaksoej jih
gorredimmien âvteste, jih dïhte dorjesávva næn-
noestimmiej mietie soejesje- jih bigkemelaakesne
jih kultuvremojhteselaakesne.

Fievsie Skániidesne /Skånland

Antikvareles dâvvome

Edtja jïtsistie vaarjelamme saemien gâetieh
gorredidh jih dâvvodh antikvareles prinsihpi mietie.
Áejvieprinsihpine edtja dan jijnjem goh gâarede
utniehtidh dehtie voestes gâeteste jallh bâeries
gâetiedetaljijste jih barkoem darjodh aerpievuekien
vuekiej mietie.

Jeatjah baakoejgumie edtja dan vaenie jarkelim-
mieh darjodh goh gâarede kultuvremojhtesisnie.

Dávome stalleste Deatnusne vytnesjæjjeste Arne Graven

Uvtemes edtja dan vaenie málsodh goh gáarede j̄ih dajve dah bielieh dávvodh mah leah arhkenamme. Edtja seamma iebnem nuhtjedh goh aarebi, j̄ih seammalaakan darjodh jis tjuara, gosse maam akt molse. Vuesiehtimmien gaavhtan tjuara viereldihkie fealloeh nuhtjedh seamma moereste goh aalkoelisnie.

Dokumentasjovne

Vihtiestimmie lea aaj akte vihkeles bielie dáv-
vomebarkoste j̄ijtsistie vaarjelamme saemien
gáetine. Maahta dam darjodh teekstine j̄ih
guvviejgujmie. Lissine maahta guvviedidh j̄ih
möölehtidh.

Vihtiestimmie akte dárjoe sjædta gáetien
histovrijasse, guktie aaj maahta mænngan
vuejnedh mij lea jarkelamme j̄ih molseme.

Dárjoeöörnegh

Gaajhkh aajhterh j̄ijtsistie vaarjelamme
saemien gáetijste maehtieh Saemiedigkiem
ohtsedh dárjoen bijre. Vielie bievnesh ohtse-
memierien bijre j̄ih goere lea Saemiedigkien
gáetiesæjrojne. Ohtsememierie Saemie-
digkesne lea siejhmemes gálkoen/rahkan.
Vuartesjh [www.sametinget.no/stipendh-j̄ih-dár-
arjoe](http://www.sametinget.no/stipendh-j̄ih-dár-
arjoe)

Maahta aaj dárjoevierhtieh ohtsedh Nöörjen
kultuvreaerpeste (Ta et tak), Stiftelsen UNI j̄ih
Fortidsminneforeningen. Lissine sáemies tjiełth
j̄ih fylhketj̄iełth maehtieh j̄ijtsh dárjoevierhtieh
utnedh. Laanteburrien áejvieladtjh maehtieh
dárjoem utnedh kultuvremojhtesidie jáarta-
burrieatnamisnie.

Govlehtallemebievnesh

Saemiedigkie – Sametinget

Ávjovárgeaidnu 50

9730 Karasjok/Kárášjohka

Tellefovne: +47 78 47 40 00

Telefakse: +47 78 47 40 90

samedigg@samediggi.no

Govlehtallemebievnesh Seksjovnese
gåetievaarjelæmman, gorredæmman
jih kultuvreeatnamasse gaavnh barkiji
nuelesne goevtesisnie Byjrese, areaale
jih kultuvrevaarjelimmie Saemiedigkien
gåetiesæjrosne: www.saemiedigkie.no

Svaalhtesh

Saemiedigkie

www.saemiedigkie.no/gåetievaarjelimmie

Rijhkeantikvare

www.riksantikvaren.no

Kultuvremojhteseregistere

www.kulturminnesok.no

Saemiedigkie - Sametinget

Ávjovárgeaidnu 50

N-9730 Kárášjohka

